

УДК 821.111-3.09

## МІФ ШЕРЛОКА ХОЛМСА У ПРАЦЯХ АНГЛОМОВНИХ ДОСЛІДНИКІВ

Расевич Л.П.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Досліджено особливості формування уявлення про образ Шерлока Холмса як міф у працях британських та американських дослідників, зокрема зміст поняття «міф Шерлока Холмса», причини його виникнення, семантичне наповнення поняття тощо.

**Ключові слова:** міф, міфологізація, архетип, образ.

**Постановка проблеми.** Особливий статус та стійка популярність образу детектива з Бейкер-стріт дозволяє говорити про виникнення «міфу Шерлока Холмса»<sup>1</sup>. Цей міф полягає як у задумі автора створити образ «справедливого сищика», який ставить кордон на шляху злочинності й обстоює ідеали вікторіанського суспільства, так і в особливій формі рецепції та побутування образу у свідомості читачів. Він включає у себе комплекс якостей, риси характеру, зовнішню атрибутику, а також смислове та ідейне наповнення, пов'язане із образом Шерлока Холмса. Узагальнене поняття сили у багатьох конкретних виявах можна вважати одним із центральних аспектів міфу про Холмса. Образ детектива Конан Дойля спрямований на те, щоб епатувати, вражати читача. Автор досягає цього, наділивши свого героя винятковими розумовими здібностями, особливою харизмою, впевненістю та безпрограшністю навіть у тих випадках, де він не досягає успіху (невдачі Холмса ніяк не нівелюють його вищості стосовно інших, оскільки, крім нього, злочину все одно ніхто не розкриває, залишаючи його на вершині слави; крім того, невдачі роблять образ більш реалістичним, багатограним).

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Аналіз процесу міфологізації образу Шерлока Холмса та власне розгляд образу детектива Конан Дойля як міфу – відносно нова тенденція серед дослідників. Вона розпочалась зі статті Дж. Саймонса 1987 року [6], у якій вперше вжито поняття «міфу» відносно образу Холмса. Наступниками Дж. Саймонса у цьому напрямку стали Н. Мак-Кав [5] та Дж. Томпсон [7]. У синонімічній семантиці стосовно образу Холмса використано термін «архетип» у працях П. Андерсона [4] та Д. Сташауера [3].

**Мета статті.** Метою роботи є дослідження історії розгляду образу Шерлока Холмса як художнього втілення міфу та особливості потрактування його у працях англомовних дослідників.

**Виклад основного матеріалу.** Дослідники почали вживати детермінанту «міф» стосовно образу Холмса наприкінці ХХ століття, коли популярність образу, яка не має аналогів у світовій літературі, стала особливо очевидною. Напри-

клад, Дж. Саймонс пише: «Довговічна сила міфу Шерлока Холмса вражає» [6, р. 1]. Н. Мак-Кав так визначає компоненти міфу про Холмса: «Цей міф включає в себе кіно-, теле-, радіоадаптації, адаптації для сцени, так само як і процвітаючий ринок творів пастішу, практично безлімітну продукцію ринку та величезну кількість об'єднаних прихильників по всьому світі» [5, р. 154]. Подібно розглядає образ Шерлока Холмса й Поль Андерсон у статті «The Archetypal Holmes»: «Без сумніву, Шерлок Холмс – архетип. Справа в том, що він виражає ряд конкретних важливих факторів своєї культури. Як результат, він постав уже у великій кількості реінкарнацій, і цьому не видно краю» [4, р. 136]. Конкретно про феномен міфу Шерлока Холмса у науковому літературознавчому оформленні одним із перших заговорив Дж. Томпсон. Насамперед він звертає увагу на комплекс чинників, які призвели до оформлення міфу про детектива із Бейкер-стріт, зокрема на те, як стиль та манера письма Конан Дойля вплинули на описуване явище: «Те, що на перший погляд здається лише формальним прийомом, стилем, відображенням об'єктивної реальності, є, якщо придивитись пильніше, ключовим елементом у створенні міфу Шерлока Холмса. Іншими словами, цей міф – не просто міф про ексцентричного, проте чудового детектива, а міф знання та, зрештою, суспільства» [7, р. 63]. У праці Дж. Томпсона помітна тенденція розглядати міф про Шерлока Холмса у контексті більш об'ємного міфу вікторіанства та вікторіанського суспільства загалом (якщо бути точними у термінології, то міф про Шерлока Холмса тут виступає швидше як міфологема, тобто один зі складників міфу вікторіанства).

Деякі дослідники уживають стосовно Холмса поняття архетип, але не в дусі юнгівського трактування архетипу, а в тому сенсі, в якому уживав цей термін М. Еліаде – не як вираз психологічних глибин, а як певні узагальнення явищ «зовнішнього світу», часто в змісті, й фактично синонімічному до поняття «міф» Д. Сташауера пише: «У наші дні Шерлок Холмс перетворився у культурний архетип – подібно до Робін Гуда, Ромео та Джульєтти чи трьох мушкетерів.

<sup>1</sup> Ми поділяємо погляд Л. Баткіна, який критично говорить про традицію «використовувати термін «міф» у метафоричному смислі. Під «міфом» розуміють ілюзію, забобони, самообман, мрію і пропагандистський стереотип, а також ідейну та психологічну конструкцію...» [1]. Адже «архаїчний міф зникає з моменту втрати безпосередньої віри в події, про які розповідається <...> в сучасній літературі міф знову постає – у форматі міфопоезії» [2, с. 1].

Діти Заїру і Тибету впізнають його на картинах так само легко, як Санта Клауса чи Міккі-Мауса» [3, с. 4]. Д. Сташауер вважає одним із чинників в архетипізації образу Шерлока Холмса його «вікторіанський елемент». Хронологія виходу творів про Шерлока Холмса охопила злам XIX і XX століть та три епохи в історії Великої Британії. Проте в останніх збірках, як і в найпершому творі, образ Холмса так і залишився наскрізь вікторіанським. «Сищик був перенесений у минуле – став персоною зі світу газових ліхтарів, валуватих туманів і хенсомських кебів, він більше не був сучасником, який сміливо дивився у майбутнє, як вважали читачі у ту пору, коли він уперше завоював їхні серця. Залишивши героя в цій епосі, автор забезпечив йому тривале життя» [3, с. 170]. П. Андерсон також виділяє ряд складових елементів «архетипу Холмса» та встановлює, які реальні особистості чи літературні образи, попе-

редники чи сучасники дойлідського детектива, найбільше відповідають «холмсіанському архетипу» («Holmesian archetype»).

**Висновки та пропозиції.** Як бачимо, тенденція вживати стосовно образу Шерлока Холмса поняття «міф» (чи архетип – у синонімічному значенні) є досить новою. Варто зазначити, що дослідники лише загальною окреслили концепт «міф Шерлока Холмса», який потребує конкретизації, пояснення причин його виникнення внаслідок певних соціокультурних особливостей вікторіанського суспільства та незмінної актуальності впродовж минулого та уже сучасного століття. Дається взнаки також відсутність праць цього напрямку на просторі українського та загальнослов'янського літературознавства. Цікавою стороною досліджень цієї проблеми був би аналіз особливостей побутування міфу Шерлока Холмса у слов'янському світі.

#### Список літератури:

1. Баткин Л.М. Ренессансный миф о человеке / Л. М. Баткин // Вопросы литературы. – 1971. – № 9.
2. Бураго Д.С. «Миф Киева» як художній концепт у російській романтичній літературі XIX ст. [Текст] : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.02 / Бураго Дмитро Сергійович; Дніпропетровський національний ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с.
3. Сташауэр, Дэниел. Рассказчик: Жизнь Артура Конан Дойля / Сташауэр Дэниел // Иностранная литература. – 2008. – № 1.
4. Anderson, P. The Archetypal Holmes / Poul Anderson // Sherlock Holmes by Gas-lamp: Highlights from the First Four Decades of the Baker Street Journal / ed. by Philip A. Shreffler. – Fordham University Press, 1989. – 423 p.
5. McCaw, N. Adapting Detective Fiction: Crime, Englishness and the TV Detectives / Neil McCaw. – Continuum, 2011. – 200 p.
6. Symons, J., Slater P. Sherlock Holmes and the Poirot Connection / Julian Symons, Paul Slater. – Illustrated London News, 1987. – 4 p.
7. Thompson, Jon. Fiction, Crime and Empire: Clues to Modernity and Postmodernism / Jon Thompson. – University of Illinois Press, 1993. – 200 p.

**Расевич Л.П.**

Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко

## МИФ ШЕРЛОКА ХОЛМСА В РАБОТАХ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ

#### Резюме

Исследованы особенности формирования представления об образе Шерлока Холмса как мифе в трудах британских и американских исследователей, в частности рассмотрены содержание понятия «миф Шерлока Холмса», причины его возникновения, семантическое наполнение понятия и т.д.

**Ключевые слова:** миф, мифологизация, архетип, образ.

**Rasevych L.P.**

Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University

## SHERLOCK HOLMES' MYTH IN THE STUDIES OF ENGLISH SPEAKING EXPLORERS

#### Summary

The article deals with peculiarities of forming an idea of the image of Sherlock Holmes as a myth in the works of British and American researchers; in particular the concept of «the myth of Sherlock Holmes», the reasons of its origin and notion of semantic content etc. are investigated.

**Key words:** myth, mythology, archetype, image.